

4. Зінченко Д., Шевченко І., Макарова О. Психологічні аспекти підготовки фахівців у сфері сектору безпеки і оборони для роботи в умовах війни. Міжнародна науково-практична конференція «Соціальні аспекти військово-професійної діяльності сектору безпеки і оборони: виклики сьогодення»: збірник тез доповідей, 28.02.2024 / за ред. Чепеля М.О., Лютого В.М., Мяло В.М., Чупрінової Н.Ю. Вінниця: НА НГУ, 2024. С. 233-238.

5. Коваленко О., Плахотний А. Важливість правильного підходу до тактичної підготовки поліцейських, які нестимуть службу в екстремальних умовах. *Матеріали конференцій МЦНД*, 2023, 15.12. 2023; Київ, Україна: 233-235.

КРИВОНОС Максим – доцент кафедри поліцейської діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів поліції Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПОВЕРХНЕВА ПЕРЕВІРКА РЕЧЕЙ АБО ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ НА БЛОКПОСТАХ НА ПРЕДМЕТ ВИЯВЛЕННЯ ЗАБОРОНЕНИХ ДО ОБІГУ ПРЕДМЕТІВ ТА РЕЧОВИН: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Поліцейські, які несуть службу на блокпостах у районах ведення бойових дій та на територіях, що межують з ними, при виконанні покладених на них обов'язків здійснюють низку превентивних поліцейських заходів, спрямованих на негайне настання фактичного результату щодо охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. До таких, зокрема, належать: перевірка документів осіб, опитування осіб, поверхнева перевірка й огляд тощо.

Метою роботи є виокремлення проблемних питань, які мають або можуть мати місце під час проведення поверхневої перевірки речей або транспортних засобів на блокпостах.

У постанові Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1455 «Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан» надається визначення *блокпосту* – як посиленого контрольно-пропускного пункту, який за рішенням військового командування тимчасово встановлюється на вході/виході (в'їзді/виїзді) на територію/з території, де введено воєнний стан і встановлено особливий режим (за винятком державного кордону), на якому облаштовуються місця для перевірки осіб, транспортних засобів, багажу та вантажів, позиції вогневих засобів та бойової

техніки, місця для відпочинку та забезпечення життєдіяльності особового складу, який виконує завдання на такому пункті, до складу якого можуть входити службові особи військових формувань та правоохоронних органів, які відповідно до закону залучені до здійснення заходів правового режиму воєнного стану [1].

Зміст та правові підстави проведення поверхневої перевірки речей і транспортних засобів на блокпостах визначені в Законі України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію» (далі – Закон) та постанові Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456 «Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану» (далі – Постанова).

Так, відповідно до положень ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію» *поверхнева перевірка* – це превентивний поліцейський захід, що полягає у здійсненні візуального огляду особи, проведенні по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальному огляді речі або транспортного засобу [2]. Саме під час *візуального огляду*, який має місце при проведенні поверхневої перевірки транспортного засобу, здійснюється значно менше втручання у приватне життя особи і відповідно, обсяг гарантій встановлюється законодавцем як мінімальний [3].

Підставами для проведення поверхневої перевірки транспортного засобу, які прописані в Законі, є наявність *достатніх підстав вважати*, що:

1) у транспортному засобі знаходиться правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;

2) у транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

3) транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку [2].

Схожі за змістом підстави для проведення поверхневої перевірки прописані й у Постанові, де фігурує *уповноважена особа* (посадова особа, яка призначається наказом коменданта та якій надано повноваження щодо перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану), яка *має право проводити поверхневу перевірку* речей, транспортних засобів, багажу та вантажу, якщо *існує достатньо підстав вважати, що*:

– у транспортному засобі перебуває правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;

– у транспортному засобі перебувають речі, обіг яких заборонено чи обмежено або які становлять загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

– речі, багаж, вантажі або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або вони перебувають в тому місці, де може бути скоєно

кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку [4].

При цьому критерій «достатності підстав» на законодавчому рівні не розкривається, що дозволяє поліцейському або іншій уповноваженій особі визначати їх на власний розсуд.

Крім цього, поліцейському при здійсненні поверхневої перевірки надається право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону. У свою чергу, особа під час поверхневої перевірки транспортного засобу повинна *самостійно показати поліцейському* вміст особистих речей чи транспортного засобу.

У разі виявлення при проведенні поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоронність та огляд відповідно до вимог статті 237 Кримінального процесуального кодексу України [2].

При цьому нами встановлено, що при проведенні поверхневої перевірки транспортного засобу поліцейські не завжди дотримуються процедури та порядку її проведення, що може призвести до порушень окремих прав та свобод громадян, конфліктів та скарг на неправомірні дії. Розглянемо це питання більш докладно.

Так, поліцейські та інші уповноважені особи, звертаючись до особи, зобов'язані:

- назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення;
- повідомити особу про причини застосування до неї конкретного превентивного заходу;
- довести до відома особи нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються конкретні заходи;
- роз'яснити порядок проведення поверхневої перевірки, а також права особи при його здійсненні.

Зазначені вимоги поліцейські іноді ігнорують, що призводить до конфліктних ситуацій та непорозумінь.

Незважаючи на вимогу Закону про те, що поверхнева перевірка має здійснюватись шляхом *візуального огляду* транспортного засобу або салону та багажника транспортного засобу, на практиці вона нерідко проводиться у спосіб:

- самостійного відкриття поліцейським багажника чи салону транспортного засобу;
- фізичного проникнення поліцейського до салону транспортного засобу;
- цілеспрямованого обстеження поліцейським салону транспортного засобу та наявних у ньому речей, що за своїм характером є оглядом;
- фізичного контакту поліцейського з особистими речами водія та пасажирів транспортного засобу (самостійного відкриття особистих речей, багажу та їх перевірка) з метою виявлення в їх вмісті заборонених до обігу предметів (зброї та боєприпасів, вибухових речовин та наркотичних засобів), що

фактично є обшуком, який у свою чергу, здійснюється виключно на підставі ухвали слідчого судді.

При цьому поверхнева перевірка особи, речі або транспортного засобу може передувати особистому огляду і огляду речей [5, с. 113]. Тобто після проведення поверхневої перевірки та за наявності підстав, працівник поліції може також здійснити особистий огляд/обшук особи, що буде відповідати вимогам закону.

Підводячи короткі підсумки, відзначимо, що «застосовуючи превентивні поліцейські заходи, поліцейські створюють необхідні умови для неухильного додержання законів, виконання вимог нормативно-правових актів, недопущення вчинення правопорушень, а також виявлення і припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, відвертають і попереджають можливі посягання на суспільні відносини, які охороняються законом» [6, с. 89]. Саме тому важливість превентивних поліцейських заходів для виявлення заборонених до вільного обігу предметів та речовин під час проведення поверхневої перевірки речей або транспортних засобів на блокпостах не викликає сумнівів. Виявлені нами недоліки є типовими для проведення поверхневої перевірки та інших превентивних поліцейських заходів. Недотримання вимог закону при проведенні поліцейських заходів ставить під сумнів законність дій і обґрунтованість прийнятих рішень, зменшує довіру до правоохоронної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1455. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 17.06.2024)

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 18.06.2024)

3. Особистий огляд та поверхнева перевірка: експертний аналіз. URL: <https://umdp1.info/police-experts.info/2016/05/18/inspection/> (дата звернення 18.06.2024)

4. Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.06.2024)

5. Науково-практичний коментар розділу IV «Повноваження поліції» та розділу V «Поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію» / Т.П. Мінка. Р.В. Миронюк, В.А. Глуховець та ін.; за заг. ред. Т.П. Мінки. Харків : Право, 2016. 178 с.

6. Домброван Н. В., Ізбаш К. С. Превентивні заходи реагування поліції на правопорушення. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 3 (9). С. 84-90.